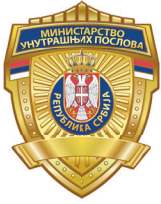

ПРИРУЧНИК

ЗА РАД ПРИПАДНИКА ПОЛИЦИЈЕ

СА ДЕЦОМ И МЛАДИМА

ПРИРУЧНИК

ЗА РАД ПРИПАДНИКА ПОЛИЦИЈЕ

СА ДЕЦОМ И МЛАДИМА

Штампање/дизајн ове публикације подржала је Мисија ОЕБС-а у Србији

Напомена: Ставови изречени у публикацији припадају искључиво аутору и његовим радницима и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а у Србији.

Садржај

	4
УВОД	5
1. ПРАВНИ ОКВИР	6
2. СВРХА И ЦИЉ ПРОЈЕКТА	7
I ПРЕВЕНТИВНО ДЕЛОВАЊЕ У ОБАВЉАЊУ ПОСЛОВА И ЗАДАТАКА НА ОСТВАРИВАЊУ БЕЗБЕДНОСНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА И ШКОЛА	8
1. ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА У СКЛАДУ СА КОНЦЕПТОМ РАДА ПОЛИЦИЈЕ У ЗАЈЕДНИЦИ	8
2. ПРЕВЕНТИВНО ДЕЛОВАЊЕ У ОБАВЉАЊУ ПОСЛОВА И ЗАДАТАКА НА ОСТВАРИВАЊУ БЕЗБЕДНОСНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА И ШКОЛА, ЗАДАЦИ И НАЧИН ОБАВЉАЊА ПОСЛОВА ШКОЛСКОГ ПОЛИЦАЈЦА, УСМЕРАВАЊЕ И ПРАЋЕЊЕ РАДА ШКОЛСКОГ ПОЛИЦАЈЦА	9
II НАЧИНИ И УСЛОВИ ПРИМЕНЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА ПРЕМА ДЕЦИ И МЛАДИМА У ШКОЛИ И ШКОЛСКОЈ ЗОНИ	14
1. ПОЈАМ МАЛОЛЕТНО ЛИЦЕ, ДЕТЕ И МАЛОЛЕТНИК И КЛАСИФИКАЦИЈА МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА ПРЕМА ПРЕКРШАЈНОМ И КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	14
2. ПОСЕБНИ УСЛОВИ ПРИМЕНЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ ЛИЦИМА	15
3. ВРСТЕ И НАЧИН ПРИМЕНЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ ЛИЦИМА	16
3.1. Упозорење и наређење	16
3.2. Провера и утврђивање идентитета	16
3.3. Позивање	17
3.4. Довођење	17
3.5. Задржавање и привремено ограничење слободе кретања	18
3.6. Прикупљање обавештења у својству грађанина и саслушање у својству осумњиченог	19
3.7. Привремено одузимање предмета	19
3.8. Зауостављање и преглед лица, предмета и саобраћајних средстава	20
3.9. Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци код малолетника	20
3.10. Употреба средстава принуде према детету и малолетнику и ограничења	20
4. ЕВИДЕНЦИЈЕ О ПОСТУПАЊУ ПОЛИЦИЈЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ ЛИЦИМА	21
III КОМУНИКАЦИЈСКЕ ВЕШТИНЕ	22
1. ВРСТЕ КОМУНИКАЦИЈЕ	23
2. СТИЛОВИ КОМУНИКАЦИЈЕ	24
IV АДОЛЕСЦЕНЦИЈА И ФАКТОРИ РИЗИКА ЗА ЗЛОУПОТРЕБУ ДРОГА	25
1. АДОЛЕСЦЕНЦИЈА И ПУБЕРТЕТ	25
2. АДОЛЕСЦЕНЦИЈА И ДРОГА	26
2.1. Фактори ризика за злоупотребу дрога	26

2.1.1. Високоризични породични системи	26
2.1.2. Остали породични фактори ризика	27
2.2. Како пребродити ово раздобље	27
V САРАДЊА ШКОЛЕ И ПОЛИЦИЈЕ У ЗАШТИТИ ДЕЦЕ И УЧЕНИКА	28
1. ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У УСТАНОВАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	28
1.1. Национална платформа „Чувам те“	30
2. ПРЕПОРУКЕ ЗА РАД ШКОЛСКИХ ПОЛИЦАЈАЦА	31
VI ВРСТЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПОЈНИХ ДРОГА, ТРЕНДОВИ, ПРЕПОЗНАВАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У СИТУАЦИЈАМА ЗЛОУПОТРЕБЕ ДРОГЕ	32
1. ПОЈАМ ДРОГА	32
1.1. Фармаколошка класификација	32
1.2. Законска регулатива	34
2. ВРСТЕ ДРОГА – ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ, НАЧИНИ ПАКОВАЊА И НАЧИНИ КОРИШЋЕЊА	36
2.1. Канабиноиди	36
2.1.1. Маријуана	36
2.1.2. Хашиш	37
2.1.3. Хашишово уље	38
2.2. Хероин	39
2.3. Кокаин	40
2.4. Амфетамини	41
2.5. Екстази (МДМА)	42
2.6. ЛСД	43
2.7. Псилоцибин и мескалин	44
2.8. Синтетички канабиноиди	46
2.9. Злоупотреба лекова	47
3. САКРИВАЊЕ ДРОГА	48
3.1. Лични пртљаг, посуде	48
3.2. Тело	48
VII UNODC	50
1. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА О УПОТРЕБИ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ	50
2. МЕДИЈИ И ПРЕВЕНЦИЈА	52
VIII САВЕТИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА СА ДЕЦОМ И МЛАДИМА	53
1. ПРЕДЛОГ ТЕМА ЗА РАД СА РОДИТЕЉИМА	53
2. ПРЕДЛОГ ТЕМА ЗА РАД СА МЛАДИМА	54
3. НАЧИН РАДА	55
4. ТЕСТОВИ ЗА ПРОВЕРУ И УНАПРЕЂЕЊЕ ЗНАЊА	55
5. КОРИСНИ ЛИНКОВИ И ТЕЛЕФОНИ	58

УВОД

Полиција у Републици Србији обавља полицијске послове у складу са законом, са циљем и на начин да се сваком обезбеди једнака заштита безбедности, права и слобода и подржи владавина права. У свом деловању је оријентисана на остваривање безбедности грађана, друштва и државе афирмишући индивидуалну безбедност грађана као предуслов за равноправно остваривање људских и мањинских права и квалитетан живот у друштву.

Почетком 2002. године, ради побољшања безбедности у школама, а на основу договора Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Министарства унутрашњих послова Републике Србије, уведен је програм „Школски полицајац“ у школама на територији Републике Србије. Програм је усмерен на ангажовање полицијских службеника у унапређењу безбедности ученика и школа (у даљем тексту: „школски полицајац“). Школама које су се пријавиле за учешће у овом програму додељени су полицијски службеници који су завршили основну обуку за школске полицајце у организацији Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Министарства унутрашњих послова из области психологије деце и младих, прописа система образовања и васпитања, као и унутрашњих послова. Обуку су завршила укупно 183 полицијска службеника, који су потом распоређени у 258 школа у Републици Србији и све до пре неколико година, по један полицијски службеник је био надлежан за предузимање активности унапређивања безбедносне заштите ученика и школа у школи и њеној околини у коју би био распоређен да обавља позорничку делатност. Имајући у виду да је последњих година повећан број пријављених случајева насиља у образовно-васпитним установама, у складу са безбедносним проценама степена угрожености ученика и запослених у школама, одређени број школских полицајаца је био задужен да ове послове обавља у већем броју територијално блиских школа, у виду обилазака, опсервирања, прикупљања података о стању безбедности и сарадње са запосленима, ученицима и њиховим родитељима у тим школама. Од 2005. године, након спроведене евалуације програма „Школски полицајац“, полицијски службеници ангажовани на овим пословима су у циљу промоције концепта рада полиције у заједници, уместо у грађанском оделу, наведене послове у школама и њиховој околини почели да врше у униформи. Резултати наведене евалуације, као и извештаји и анализе о спровођењу програма, извештаји из контролно-инструктивних делатности у вези са овим програмом и годишњи извештаји о раду организационих јединица Дирекције полиције, указивали су на то да је овај програм допринео унапређењу безбедносне заштите ученика, запослених и школа.

У школској 2021/2022. години ангажована су 364 школска полицајаца на подручју 665 школа (ОШ 356, СШ 297 и ШОСО 12), од којих трећина ради у школама на територији града Београда, а остали у 26 полицијских управа на територији Републике Србије. Од почетне обуке, која је организована 2002. године, школски полицајци су у континуитету похађали обавезне обуке у складу са Програмом стручног усавршавања полицијских службеника МУП-а, као и бројне обуке из области права детета и младих, малолетничког кривичног права, заштите деце и младих од насиља, злостављања, занемаривања и искоришћавања, укључујући и превенцију сексуалног злостављања и искоришћавања у реалном и виртуелном свету, које су организоване у сарадњи Министарства унутрашњих послова са националним и међународним органима и организацијама, у оквиру различитих пројектних и програмских активности од стратешког значаја. Након почетка примене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, односно од 2006. године, школски полицајци су укључени у похађање обука за добијање сертификата за поступање према малолетним лицима.

Међутим, у протекле две деценије, школски полицајци нису похађали обуке за превенцију и сузбијање злоупотребе психоактивних супстанци. Препознајући потребу да се едукују и на ову тему, а имајући у виду чињеницу да раде са децом и младима који долазе у контакт са психоактивним супстанцама и у одређеном броју случајева учествују у извршењу кривичних дела у вези са опојним дрогама, као и других деликата под дејством психоактивних супстанци, 2018. године инициран је и развијен пројекат „Подршка превентивном деловању полиције у школама: заштита ученика од психоактивних супстанци“ које Министарство унутрашњих послова реализује у сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја, UNODC-ом и Мисијом ОЕБС-а у Србији.

Примарни задатак школских полицајаца јесте да својим присуством у школском окружењу утичу на потенцијалне учиниоце деликата, у смислу проактивног одвраћања од намере да се упусте у радње које имају елементе прекршаја или кривичног дела. Они благовремено уочавају присуство особа које нису ученици школе, које показују асоцијална понашања у зони школе, те предузимају мере спречавања и сузбијања таквих понашања. Они су такође и у улози сарадника школа у смањењу проблема, кривичних дела и прекршаја, а и кроз разговор са децом и младима унапређују однос поверења и упућују на решавање проблема. Школе које имају повећане безбедносне ризике, услед тога што се у њиховој близини налазе угоститељски објекти или окупљају особе са ризичним понашањем, посебно су у центру пажње школских полицајаца. Извршиоци кривичних дела и прекршаја често су под дејством супстанци и на тај начин врше кривична и друга дела (имовинска, насиље и др.). Већину таквих дела школска популација изврши управо на територији школе, у школи и у двориштима школа.

Школски полицајци су полицијски службеници који су у непосредном контакту са младима и њиховим окружењем. Њихова обавеза је да предузимају мере и радње у циљу превентивног реаговања у свим безбедносним ситуацијама које се дешавају у њиховом окружењу, а које могу бити квалификоване као кривично дело или прекршај. Да би њихова реакција била благовремена, законита и професионална, неопходно је да осим стручних знања из области полицијског, кривичног и прекршајног законодавства поседују основна знања о раду са децом и младима, као и основна знања из других наука (психологије, педагогије и сл.), да су мотивисани и оснажени за бављење овим послом. Показало се да само присуство школских полицајаца на подручју школа доприноси смањењу извршења кривичних дела и прекршаја.

Овај приручник је припремљен у оквиру пројекта „Подршка превентивном деловању полиције у школама: заштита ученика од психоактивних супстанци“ ради информисања школских полицајаца о врстама, начину препознавања и откривању психоактивних супстанци приликом рада са школском популацијом, као и превенцији и сузбијању овог вида криминала у близини школа.

1. Правни оквир

У области заштите ученика од психоактивних супстанци за потребе овог Приручника, издвојени су неки од најважнијих докумената:

Акциони план за Поглавље 24, Потпоглавље 8 – Сарадња у области дрога у тачки 8.2.3 као један од индикатора обухвата и Ширење добре праксе у превенцији наркоманије.

Акциони план за Поглавље 23, у делу Права детета (тачка **3.6.2.24**. Израда новог вишегодишњег стратешког оквира за превенцију и заштиту деце од насиља; тачка **3.6.2.26**. Унапређење постојећег Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања у циљу усклађивања са најбољим праксама ЕУ; тачка **3.6.2.27**. Израда нових посебних протокола, за заштиту деце од злостављања и занемаривања и стварање претпо- ставки за обавезност њихове примене а посебно у областима: поступања полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања и заштите деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама).

Извештај ЕК из 2014. године - Препоруке за подизање професионалног капацитета МУП-а и побољшање коор- динације међу релевантним учесницима.

Стратегија о спречавању злоупотребе дрога за период 2014-2021 и припадајући Акциони план за период 2014-2017. године у делу Превенција, тачка 7. Припремање и усвајање протокола за поступање у случају при- суства и коришћења психоактивних контролисаних супстанци у образовним установама, тачка 11. Обезбеђи- вање и пружање информација о негативном утицају дрога на здравље путем кампања/плаката/лифлета, тачка 16. Спровођење програма превенције намењен деци и младима починиоцима кривичних дела.

Осим наведене стратегије, овом темом се у одређеним сегментима баве и следећа стратешка документа: Национална стратегија за младе (2015-2025), Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља (2020-2023), Стратегија за превенцију и заштиту од дискриминације (2014-2018) и Стратегија развоја Министарства уну- трашњих послова (2018-2023).

У погледу законодавног оквира релевантног за остваривање права деце и младих најзначајнији су: Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о прекршајима, Закон о полицији, Закон о психоактивним кон- тролисаним супстанцама, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити мало- летних лица, Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима, Упутство о начину рада организационих јединица Министарства унутрашњих послова у сузбијању крими- нала и Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања.

2. Сврха и циљ пројекта

Пројекат „Подршка превентивном деловању полиције у школама: заштита ученика од психоактивних супстанци“ има за циљ да едукује полицијске службенике распоређене на дужностима у школама о следећим темама: надлежности, дужности, психоактивне супстанце и њихова злоупотреба, вештине комуникације са ученицима, родитељима и запосленима у школама.

Сврха пројекта је допринос унапређењу безбедности заједнице и сарадње између полиције и грађана кроз унапређивање поступања полицијских службеника у остваривању безбедносне заштите ученика и школа.

I ПРЕВЕНТИВНО ДЕЛОВАЊЕ У ОБАВЉАЊУ ПОСЛОВА И ЗАДАТАКА НА ОСТВАРИВАЊУ БЕЗБЕДНОСНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА И ШКОЛА

Министарство унутрашњих послова Републике Србије самостално, и у сарадњи са другим министарствима, нарочито са Министарством просвете, науке и технолошког развоја и другим органима и организацијама, учествује у планирању, организовању и спровођењу бројних превентивних и едукативних програма и акција заштите деце и малолетних лица од различитих облика насиља и других појава које их угрожавају.

Програм „Школски полицајац“ унео је новину у начин организације и координације превентивних активности сузбијања појава које угрожавају безбедност ученика и школа, а његова посебна вредност је партнерски однос школе и полиције, у смислу систематског идентификовања појава угрожавања и, у вези са тим, планирање и предузимање мера и активности које ће их сузбити или умањити последице које производе. Такође, организован приступ заједничком решавању проблема од стране школе и полиције, свако у границама своје надлежности, једна је од посебних вредности програма.

1. Обављање послова у складу са концептом рада полиције у заједници

Рад полиције у заједници представља сарадњу и партнерство са грађанима и другим субјектима заједнице у остваривању безбедносне превенције у складу са очекивањима и потребама заједнице. Полиција се у свом превентивном деловању усредсређује на локације на којима се догађа већи број кривичних дела и прекршаја, односно на ризична места, жртве и лица која угрожавају безбедност.

У оквиру рада у заједници полицијски службеници остварују комуникацију са грађанима и представницима локалне заједнице током које их информишу и саветују о безбедносној заштити, идентификују узроке и услове који погодују вршењу прекршаја и кривичних дела, а при томе остварују и контакте са представницима друштвених и привредних субјеката и рањивих група.

Рад полиције у заједници у свом раду остварују и школски полицајци који своју делатност обављају у позорничким рејонима успостављеним у непосредној близини школа, где у разговору са грађанима, родитељима, запосленим у школима и ученицима сагледавају и евидентирају узроке и услове који погодују појавама које

угрожавају безбедност ученика и школа, о чему подносе извештај који се, по процени, евидентира у оперативни полицијски извештаји „ОПИ“.

Након сагледавања ризика и претњи који утичу на стање безбедности, у сарадњи са другим државним организацијама и институцијама, ученицима и наставним особљем, предузимају се превентивне активности посвећене унапређењу безбедности, тј. отклањању препознатих ризика и развоју безбедносне културе ученика уз укључивање, по потреби, других линија рада полиције, односно криминалистичке и саобраћајне полиције.

Превентивно деловање школских полицајаца се огледа, поред њихове видљивости у непосредној близини школа, и у раном реаговању на безбедносне проблеме и отклањању препознатих ризика по ученике, наставно особље и објекте школа, где приликом планирања ангажовања треба имати у виду и да се безбедност ученика и школа мери и на основу осећаја безбедности који родитељи, наставно особље и ученици имају у вези са безбедношћу у школи и њеној непосредној близини.

2. Превентивно деловање у обављању послова и задатака на остваривању безбедносне заштите ученика и школа, задаци и начин обављања послова школског полицајца, усмеравање и праћење рада школског полицајца

Превентивно деловање у обављању послова и задатака на остваривању безбедносне заштите ученика и школа усмерено је на спречавање појава и догађаја који могу угрозити њихову безбедност.

Полицијска управа за град Београд и подручне полицијске управе свакодневно прате безбедносне појаве и догађаје на подручју школа, остварују сарадњу са школским управама и школама, развијају превенцију деликата на подручју школа и реализују превентивне акције и програме намењене подизању нивоа безбедносне културе код ученика, њихових родитеља и наставног особља школе.

Поред школских полицајаца, линије рада полиције опште надлежности, криминалистичке и саобраћајне полиције су разрадиле и друге превентивно-едукативне програме којима се код ученика развијају основна знања о безбедносној култури, понашању у саобраћају, на интернет мрежи и сл.

Такође, превентивно деловање на плану безбедности ученика и школа остварује се кроз планирање и усмеравање патролне делатности на подручјима свих школа, према месту и времену најчешћег вршења кривичних дела и прекршаја, са нагласком на школе које су обухваћене школским полицајцима у периоду када они не раде.

Полицијски службеници саобраћајне полиције, у складу са проценом, ангажују се у близини школа, нарочито на почетку школске године, ради регулисања, контроле и пружања помоћи ученицима у саобраћају. На

местима које ученици најчешће користе приликом доласка у школу и одласка из школе врши се надзор над одвијањем саобраћаја, при чему се посебна пажња обраћа на ученике првог и нижих разреда основне школе. Остварује се надзор над стањем вертикалне и хоризонталне сигнализације у зонама школа и, у сарадњи са општинским органима за послове саобраћаја, проналазе се адекватна решења за техничко регулисање саобраћаја у зонама школа како би се допринело повећању безбедности ученика (постављање заштитних ограда, принудних успоривача брзине, семафора и сл.).

У циљу спречавања и сузбијања делинквентног понашања деце и малолетних лица, криминалистички полицијци који обављају послове сузбијања малолетничке делинквенције у оквиру посебних превентивно-безбедносних акција врше обиласке свих школа, домова за смештај и боравак ученика средњих школа и установа за смештај корисника. Наведени обиласци подразумевају не само сагледавање и праћење безбедносне проблематике у школама, већ и обавезу упознавања са запосленима у овим установама, а посебно са психолошко-педагошким службама и школским полицијцима, ради остваривања што боље сарадње и размене информација о појавама, догађајима, као и прекршајима и кривичним делима.

Све мере превентивног деловања које се предузимају на плану безбедности ученика и школа интензивирају се на почетку и крају школске године, односно полугодишта, за време матура и других прослава, пре излета и екскурзија, за време полагања пријемних испита и уписа у средње школе.

Основна или средња школа на чијем ће подручју бити ангажован школски полицајац одређује се у складу са анализом стања безбедности ученика и школе, са којом се упознаје директор школе, након чега се доноси одлука о ангажовању школског полицајца на подручју наведене школе.

Након тога, ради остваривања безбедности ученика и школа утврђује се, у складу са претходном заједничком проценом, повремени позорнички рејон који обухвата подручје школе и део насеља у непосредној околини школе, с тим што један повремени позорнички рејон може обухватати и подручје више школа које су у непосредној близини и представљају јединствену безбедносну целину.

За вршење позорничке делатности у наведеном рејону одређује се школски полицајац.

Делатност у повременом позорничком рејону се врши у време и данима када се одржавају наставне активности. Време вршења делатности је у време почетка, трајања и завршетка наставе, у време доласка ученика у школу и одласка из школе, у време одмора, промене смена у школи.

Радно време школског полицајца се планира у складу са безбедносном проблематиком школе/школа за чије подручје је задужен, о чему је упознат директор школе, а у време распуста, у складу са проценом, ангажује се и за обављање других делатности.

Такође, узима се у обзир да се приликом ангажовања на подручју школа коју похађа већина ученица (средња школа за негу лепоте, медицинска и др.), ангажује школски полицајац женског пола.

За школског полицајца се бира полицијски службеник који је одговоран, заинтересован за рад у овој области, исказује способност за успостављање комуникације са децом и за сарадњу са ученицима и наставним особљем, односно њихов избор се врши на основу следећих критеријума:

- › да је дисциплинован, комуникативан, одговоран, ненаметљив, истрајан, пристојан и савестан радник;
- › да може благовремено да препозна и идентификује криминално, деликвентно и асоцијално понашање појединаца или група;
- › да може да препозна и пружи помоћ ученицима који су злостављани (од стране ученика, родитеља или других лица);
- › да поседује одређено стручно и опште знање о значају образовног процеса и рада са младима;
- › да је опредељен за поштовање и владавину људских права, да је хуман, толерантан, добронамеран и некомпромитован у окружењу;
- › да је спреман на сарадњу са учесницима у образовном процесу (ученицима, наставним особљем, психологом, педагогом, запосленим у школи и родитељима);
- › да послове школског полицајца обавља са вољом и да личним примером позитивно делује на младе тј. ученике;
- › да својим укупним радом и деловањем у школи афирмише позив припадника полиције.

Изабраног полицијског службеника руководилац полицијске станице или полицијске испоставе представља директору школе са предлогом да школски полицајац буде представљен наставном особљу, запосленима у школи и савету родитеља.

У вези са тим, за успешан и ефикасан рад од значаја је устаљивање полицијског службеника за рад у наведеном рејону, односно да га познају ученици, наставно особље, запослени у школи, родитељи, грађани који живе у близини школе, власници и запослени у објектима у околини.

Превентивна улога и прикупљање сазнања и информација, препознавање ризика/опасности ради благовременог информисања непосредног старешине, односно надлежних линија рада у Министарству унутрашњих послова, основни су задаци школског полицајца.

Такође, поред наведеног, задаци школског полицајца су:

- › упознавање са безбедносном проблематиком у позорничком рејону,
- › упознавање и успостављање поверења и сарадње са ученицима и наставним особљем,
- › учествовање у превентивним активностима,
- › спречавање свих деликата на подручју школе, а посебно насиља над ученицима, препродаје и конзумирања опојних дрога и продаје алкохолних пића ученицима,
- › регулисање саобраћаја и пружање помоћи ученицима у саобраћају,
- › благовремено информисање и извештавање дежурних служби, непосредних старешина и полицијских службеника посебно оспособљених за рад са малолетницима о појавама и догађајима на подручју школа, њиховим учесницима и предузетим мерама.

Својим присуством у школском окружењу школски полицајац треба да утиче на потенцијалне учиниоце кривичних дела и прекршаја, у смислу одвраћања лица од намере да се упусте у радње које имају елементе прекршаја или кривичног дела.

Осим тога, значајно је да разуме и примењује принципе „ситуационе превенције“, да уочава појаве или лица који угрожавају или могу угрозити безбедност ученика и школе, односно према којима надлежне линије рада треба да предузму додатне мере и активности.

Ради ефикасног извршавања наведених задатака, школски полицајац запажа и активности усмерене на оштећење школске имовине, дојаве о подметању експлозивних направа и сл., те предузима активности њиховог сузбијања и благовремено иницира рад надлежних линија рада Министарства унутрашњих послова.

У случају вршења прекршаја или кривичног дела, школски полицајац интервенише и спречава наступање штетних последица, запажа активности усмерене на ометање наставе, остварује сарадњу са представницима школа, али и грађанима у ближој околини школе, врши обиласке и остварује контакте са власницима, одговорним лицима или радницима угоститељских објеката, објеката за забаву, кладионица, трговинских радњи и других услужних објеката у рејону у циљу прикупљања, али и што боље размене информација о појавама и догађајима од интереса за безбедност ученика, наставног и ненаставног особља у школама и имовине школе и ради на идентификацији узрока и услова који погодују вршењу прекршаја и кривичних дела.

Такође, школски полицајац прати реализацију законом прописаних мера безбедности у школи и о евентуално уоченим неправилностима обавештава непосредног старешину и органе школе.

У периоду почетка и краја школске године, односно полугодишта, за време матура и других прослава, пре излета и екскурзија, за време полагања пријемних испита и уписа у школама, интензивира се вршење свих задатака у вези са безбедношћу ученика и школа.

На дневном нивоу, након што је упућен на извршење задатка, школски полицајац, без одлагања, остварује комуникацију са представником школе (директором школе или лицем које он овласти) ради међусобне размене података и информација од значаја за безбедност школе, планирају се заједничке активности и усмерава пажња на безбедносно значајне предстојеће догађаје у школи или њеној околини.

Превентивна улога и прикупљање сазнања и информација су основе ангажовања школског полицајца, а интервенцији приступа само када је то неопходно у циљу заштите ученика и имовине школе.

О обављеним полицијским пословима, примењеним полицијским овлашћењима и сазнањима до којих је дошао школски полицајац подноси писмени извештај.

У циљу што ефикаснијег спровођења мера на унапређењу безбедности ученика и школа и стварања безбедног окружења за рад и живот ученичке популације:

- › У Дирекцији полиције се од стране Управе полиције, Управе криминалистичке полиције и Управе саобраћајне полиције, у сарадњи са Сектором за аналитику, телекомуникационе и информационе технологије, анализира стање безбедности ученика и школа на подручју Републике Србије и, у складу са тим, предлажу се мере за унапређење безбедносне заштите ученика и школа и прати реализација мера.

- У Управи – Одељењу полиције, Полицијске управе за град Београд и подручних полицијских управа, одређује се полицијски службеник за координисање послова безбедносне заштите ученика и школа који, у сарадњи са аналитичким службама, прати и анализира стање безбедности у свим школама и на основу тога се усмерава рад полицијских службеника ангажованих на остваривању безбедности ученика и школа, укључујући и рад школских полицајаца.
- На нивоу полицијске станице или полицијске испоставе, у складу са анализом стања безбедности у школама, непосредни старшина усмерава рад школског полицајца и налаже мере. Такође, у **складу са анализом и безбедносном проблематиком планира се радно време школског полицајца**, одржавају састанци са школским полицајцима, дефинишу конкретни задаци који се школском полицајцу издају кроз налог за извршење службеног задатка и прати се реализација планираних мера и извршавање задатака.

Често су квалитет рада и добри резултати рада школског полицајца резултат квалитетне анализе стања и доброг планирања службе од стране непосредног старешине.

II НАЧИНИ И УСЛОВИ ПРИМЕНЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА ПРЕМА ДЕЦИ И МЛАДИМА У ШКОЛИ И ШКОЛСКОЈ ЗОНИ

1. Појам малолетно лице, дете и малолетник и класификација малолетних лица према прекршајном и кривичном законодавству Републике Србије

Положај детета и малолетника одређен је Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (који представља *lex specialis* у овој области), Закоником о кривичном поступку, Законом о прекршајима, Законом о полицији са подзаконским актима¹, Кривичним закоником и другим општим прописима, уколико њихова примена није у супротности са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. У наведене прописе уграђене су међународне норме и стандарди, а посебно оне садржане у Конвенцији о правима детета. За све професионалце који раде са децом и младима од кључне важности су основни принципи Конвенције о правима детета².

Према кривичном и прекршајном законодавству Републике Србије, лица до навршене 18 године класификована су на следећи начин:

1. Малолетним лицем сматра се лице које у време извршења кривичног дела или прекршаја није навршило 18 година живота (обухвата дете и малолетника).

¹ Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима, Упутство о начину рада организационих јединица Министарства унутрашњих послова у сузбијању криминала и Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања (који се могу преузети са интернета и веб-сајта Министарства унутрашњих послова).

² **Недискриминација** (члан 2) - подразумева да се сва права примењују једнако у односу на сву децу без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење и сл.;

најбољи интерес детета (члан 3) - предвиђа да се сви поступци који се тичу детета предузимају у складу са његовим најбољим интересима, као и да овај интерес има предност у односу на све друге интересе;

право на живот, опстанак и развој (члан 6) - подразумева да свако дете има неотуђиво право на живот, а држава има обавезу да обезбеди његов опстанак и развој;

право на партиципацију (члан 12) - свако дете има право на слободно изражавање сопственог мишљења и право да се његово мишљење узме у обзир у свим стварима и поступцима који га се непосредно тичу.

- 2. Дете је лице које у време извршења кривичног дела или прекршаја није навршило 14 година живота, према коме се не могу изрицати кривичне санкције, већ се могу примењивати искључиво мере социјалне и породичноправне заштите.**
- 3. Малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 14, а није навршило 18 година живота, према коме се могу примењивати одредбе прекршајног и кривичног законодавства.**

У примени полицијских овлашћења према малолетном лицу, сви полицијски службеници дужни су да воде рачуна о правном статусу, најбољим интересима, здрављу и достојанству личности малолетног лица, психичким, емоционалним и другим личним својствима и заштити његове приватности, као и да избегавају евентуални настанак штетних последица по малолетно лице.

Полицијска овлашћења према малолетном лицу, примењују се хитно, уз поштовање начела законитости, професионалности, равноправности и хуманости, на језику који малолетно лице разуме, уз претходно обавештење о законским разлозима за примену овлашћења и његовим правима и дужностима.

О предузетим полицијским овлашћењима, као и разлозима за њихово предузимање обавештава се на језику који разуме малолетно лице према коме се поступа, његов родитељ или други законски заступник (старатељ, представник органа старатељства или установе за смештај малолетника у којој је малолетно лице смештено). У зависности од врсте овлашћења које се примењује, полицијски службеник ће након усмено датог обавештења малолетном лицу и родитељу или другом законском заступнику, уручити и писмено обавештење о правима малолетног лица и проверити да ли је малолетно лице разумело своја права и обавезе³.

2. Посебни услови примене полицијских овлашћења према малолетним лицима

Полицијска овлашћења према малолетном лицу примењују сви полицијски службеници, осим у случајевима прикупљања обавештења у својству грађанина и саслушања малолетника у својству осумњиченог, када поступа полицајац за малолетнике или други полицијски службеник који је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права. Наведене радње обављају се обавезно у присуству родитеља или другог законског заступника малолетног лица, а приликом саслушања малолетника и браниоца по личном избору малолетника и његових родитеља или ангажованог браниоца посебно обученог у области права детета и малолетничког кривичног права.

Према малолетном лицу за које постоји основ сумње да је учинило кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности поступа полицајац за малолетнике. Прикупљање обавештења у својству грађанина од малолетног лица и саслушање малолетника у својству осумњиченог у присуству браниоца обавља полицајац за малолетнике.

³ Који се налазе у прилогу овог приручника

Изузетно, када због околности случаја не може да поступа полицајац за малолетнике, замениће га други полицијски службеник који је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права.

Према малолетном лицу за које постоји сумња да је извршило прекршај поступа полицијски службеник у униформи или грађанском оделу који је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права.

Полицајац за малолетнике је полицијски службеник криминалистичке полиције који обавља послове превенције и сузбијања малолетничког криминала који је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права.

Други полицијски службеник је полицијски службеник у униформи или грађанском оделу који је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права и који поступа према малолетном лицу ако због околности случаја не може да поступа полицајац за малолетнике.

3. Врсте и начин примене полицијских овлашћења према малолетним лицима

3.1. УПОЗОРЕЊЕ И НАРЕЂЕЊЕ

Упозорење и наређење може се применити према детету и малолетнику:

- › усмено,
- › писмено,
- › помоћу техничких средстава за појачавање звука,
- › писменим наредбама на одговарајућем дисплеју,
- › светлосним или звучним сигнаlima и
- › руком или положајем тела полицијског службеника.

Уколико дете или малолетник не поступи по издатом упозорењу и наређењу, полицијски службеник може издати писмено упозорење и наређење које ће доставити родитељима или другом законском заступнику детета или малолетника.

3.2. ПРОВЕРА И УТВРЂИВАЊЕ ИДЕНТИТЕТА

Провера и утврђивање идентитета може се применити према детету и малолетнику:

- › провера идентитета врши се увидом у јавну или другу исправу са фотографијом или читавањем електронских докумената,

- › када дете и малолетник немају документа код себе провера идентитета врши се на основу изјаве лица чији идентитет се може проверити или на адреси пребивалишта малолетног лица,
- › о провери идентитета детета и малолетника обавештавају се родитељ или други законски заступник и извештај о провери се доставља подносиоцу захтева.
- › утврђивање идентитета детета и малолетника, врши се увидом у евиденције државних органа у складу са законом,
- › ако није могуће утврдити идентитет увидом у евиденције, примењују се методе и средства криминалистичке тактике и форензике, медицинских или другим одговарајућим вештачењем, уз обезбеђивање наредбе у складу са законом,
- › о утврђивању идентитета обавештавају се родитељ или други законски заступник и извештај се доставља органу који води поступак.

3.3. ПОЗИВАЊЕ

Позивање се може применити према детету и малолетнику:

- › дете и малолетник позивају се достављањем писмог позива родитељу или другом законском заступнику,
- › дете се може позивати само у својству грађанина ради прикупљања обавештења у вези са кривичним делом или прекршајем (родитељ одлучује да ли ће га довести или дати обавештења уместо њега),
- › малолетник се позива у својству грађанина ради прикупљања обавештења или у својству осумњиченог ради саслушања у вези са кривичним делом, када такву радњу јавни тужилац за малолетнике повери полицији, као и у случају извршења прекршаја,
- › у хитним случајевима (нпр. након извршења кривичног дела са тешким последицама) малолетнику се може уручити позив, о чему ће се обавестити родитељ или други законски заступник.

3.4. ДОВОЂЕЊЕ

Довођење се може применити према детету и малолетнику.

Дете се може довести:

- › ради утврђивања идентитета,
- › када се затекне на јавном простору, а није у стању да се само врати на адресу пребивалишта или боравишта, односно није у стању да пружи податке о себи,
- › о довођењу се одмах обавештава родитељ или други законски заступник како би преузели дете,
- › од стране свих полицијских службеника уз употребу обележеног или необележеног полицијског возила,

- › након довођења детета сачињава се извештај у коме се поред осталог наводи када и коме је предато, да ли има или нема видљиве телесне повреде, те се доставља центру за социјални рад по месту пребивалишта или боравишта родитеља или другог законског заступника.

Малолетник се доводи:

- › на основу наредбе за довођење издате од стране судије за малолетнике или судије прекршајног суда, као и на основу обавештења органа старатељства, односно управника васпитне установе,
- › када се преда наредба малолетнику одмах се обавештавају његови родитељи или други законски заступник,
- › довођење малолетника обављају полицијски службеници у грађанском оделу и службеним возилом без полицијских обележја, уколико се лице доводи возилом (овај услов се неће примењивати када се мера извршава на јавном месту),
- › довођење малолетника без наредбе суда или одговарајућег решења надлежне установе могу да обаве и полицијски службеници у униформи и службеним возилом са полицијским обележјима,
- › на акту којим је наређено довођење малолетника, уписати када и коме је предат, да ли има или нема видљиве телесне повреде, односно да ли се жали на поступање полицијског службеника према њему и тражити од службеног лица тј. органа коме је лице предао, да потпише и овери забелешку.

3.5. ЗАДРЖАВАЊЕ И ПРИВРЕМЕНО ОГРАНИЧЕЊЕ СЛОБОДЕ КРЕТАЊА

Задржавање и привремено ограничење слободе кретања може се применити према малолетнику, док се према детету може применити само привремено ограничење слободе кретања.

- › малолетник за кога постоји сумње да је учинилац кривичног дела и према коме се предузимају радње у предистражном поступку, може бити задржан на месту извршења кривичног дела до доласка јавног тужиоца за малолетнике, а не дуже од шест часова,
- › малолетник може бити задржан на основу наредбе судије прекршајног суда или на основу решења овлашћеног полицијског службеника ако је затечен у вршењу прекршаја под дејством алкохола или других психоактивних супстанци када постоји опасност да ће и даље вршити прекршаје. детету и малолетнику могу се у случајевима спровођења потере, прегледа одређених објеката и простора, заседа, рација и блокада саобраћајних и других површина ограничити слобода кретања на одређеном простору или објекту најдуже до осам часова на основу одлуке директора полиције или начелника полицијске управе или лица које они за то овласте,
- › ако се на месту извршења кривичног дела или простору где је ограничена слобода кретања затекне дете о томе се одмах обавештавају његови родитељи или други законски заступник, ради преузимања. О наведеном се сачињава извештај који може бити достављен јавном тужиоцу за малолетнике или судији прекршајног суда уколико они то захтевају.

3.6. ПРИКУПЉАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА У СВОЈСТВУ ГРАЂАНИНА И САСЛУШАЊЕ У СВОЈСТВУ ОСУМЊИЧЕНОГ

Прикупљање обавештења у својству грађанина може се применити према детету и малолетнику, а саслушање у својству осумњиченог само према малолетнику.

- прикупљање обавештења у својству грађанина од детета и малолетника, обавља полицајац за малолетнике у присуству родитеља или другог законског заступника,
- пре прикупљања обавештења дете или малолетник, као и њихови родитељи или други законски заступник усмено и у писаној форми уручењем обрасца информишу се о правима и обавезама,
- о прикупљеном обавештењу сачињава се службена белешка о обавештењу примљеном од грађана коју потписује полицајац за малолетнике. На захтев детета или малолетника, њихових родитеља или другог законског заступника, полицијски службеник унеће у службену белешку све њихове евентуалне напомене, прочитаће им исту и на њихов захтев издаће им копију,
- саслушање малолетника у својству осумњиченог обавља полицајац за малолетнике када му ово овлашћење повери јавни тужилац за малолетнике. Саслушању малолетника обавезно присуствују бранилац, родитељ или други законски заступник. Након саслушања, сачињава се записник о саслушању, који потписују полицајац за малолетнике, јавни тужилац за малолетнике уколико је присуствовао саслушању, малолетник, бранилац малолетника и његов родитељ или други законски заступник,
- пре саслушања малолетник, као и његови родитељи или други законски заступник усмено и у писаној форми уручењем обрасца информишу се о правима и обавезама.

3.7. ПРИВРЕМЕНО ОДУЗИМАЊЕ ПРЕДМЕТА

Привремено одузимање предмета може се применити према детету и малолетнику.

О привремено одузетим предметима:

- сачињава се записник или службена белешка и издаје потврда, коју потписују полицијски службеник, малолетник и његови родитељи или други законски заступник,
- када су предмети привремено одузети од детета, потврду потписују његови родитељи или други законски заступник,
- примерак потврде се уручује малолетнику или његовим родитељима, односно другом законском заступнику.

3.8. ЗАУСТАВЉАЊЕ И ПРЕГЛЕД ЛИЦА, ПРЕДМЕТА И САОБРАЋАЈНИХ СРЕДСТАВА

Заустављање и преглед лица, предмета и саобраћајних средстава може се применити према детету и малолетнику.

- полицијски службеник може да заустави и изврши преглед детета или малолетника, предмета које носе са собом и саобраћајног средства којим се превозе, односно у коме се налазе,
- пре почетка прегледа, издвојиће и упознати дете или малолетника са разложима прегледа,
- преглед се врши визуелно, а ако се посумња да лице има предмете кривичног дела рукама се додирује површина одеће, без стављања руку у џепове одеће,
- преглед детета или малолетника извршиће полицијски службеник истог пола,
- ако се нађу предмети кривичног дела уз потврду ће се привремено одузети,
- уколико дете или малолетник одбије да преда предмете, полицијски службеник ће прибавити наредбу за претресање лица и спровешће исту,
- изузетно, претресање се може извршити и без наредбе и сведока према малолетнику ако поседује оружје или оруђе за напад или ако постоји сумња да ће одбацити, сакрити или уништити предмете које треба од њега одузети као доказ у поступку.

3.9. УТВРЂИВАЊЕ ПРИСУСТВА АЛКОХОЛА И/ИЛИ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ КОД МАЛОЛЕТНИКА

Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци може се применити према малолетнику.

- малолетнику који је управљало моторним возилом које је учествовало у саобраћајној незгоди у којој има погинулих лица, у складу са законом узеће се крв или крв и урин ради утврђивања евентуалног присуства алкохола, односно психоактивних супстанци,
- малолетник за кога се сумња да је под дејством алкохола и/или психоактивних супстанци извршио прекршај или је управљао моторним возилом које је учествовало у саобраћајној незгоди у којој нема погинулих лица у складу са законом обавезно ће се уз помоћ техничких средстава (алкометар и дрога тест) подвргнути испитивању ради утврђивања евентуалног присуства ових супстанци у његовом организму, о чему ће се сачинити записник.

3.10. УПОТРЕБА СРЕДСТАВА ПРИНУДЕ ПРЕМА ДЕТЕТУ И МАЛОЛЕТНИКУ И ОГРАНИЧЕЊА

Употреба средстава принуде може се применити према детету и малолетнику.

- › физичка снага не може се употребити према детету, осим ако оно хладним или ватреним оружјем, односно другим опасним предметом угрожава живот лица,
- › хемијска средства могу се употребити у близини дечјих установа и школа уз предузимање посебних мера заштите здравља,
- › експлозивна средства није дозвољено употребити према детету и малолетнику,
- › употреба ватреног оружја није дозвољена према малолетнику, осим у случају када је то једини начин за одбрану од непосредног напада или опасности којим се угрожава живот полицијског службеника или живот другог лица,
- › полицијски службеник употребиће средства принуде према детету или малолетнику само ако се на други начин не може извршити службени задатак, настојећи да при томе употреби најблажа средства принуде избегавајући штетне последице,
- › пре употребе средства принуде, када год је то могуће и не доводећи у питање извршење службеног задатка, полицијски службеник ће упозорити дете или малолетника да ће према њему употребити средство принуде,
- › када као последица употребе средстава принуде настану повреде код детета или малолетног лица, полицијски службеник ће осигурати да то дете или малолетно лице без одлагања добије неопходну медицинску помоћ,
- › о примени овог овлашћења полицијски службеник ће поднети извештај надређеном полицијском службенику што је пре могуће, а најкасније у року од 24 часа.

4. Евиденције о поступању полиције према малолетним лицима

Евиденције о примени овлашћења према малолетним лицима се воде у складу са одредбама Закона о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова.

III КОМУНИКАЦИЈСКЕ ВЕШТИНЕ

КОМУНИКАЦИЈА је процес преношења поруке од извора, пошиљаоца до слушаоца са циљем, не само да се порука прими, већ и разуме. Преношење информације/поруке се врши помоћу система општеразумљивих симбола.

Основни елементи ефикасне комуникације су:

1. **пошиљалац** – особа која ствара и шаље поруку примаоцу;
2. **прималац** – особа која дешифрира поруку, то је фаза ризика у којој може доћи до неразумевања;
3. **повратна информација** – одговор примаоца на поруку (да ли је разумео);
4. **порука** – информација која се преноси између пошиљаоца и примаоца.

Да би комуникација била успешна, **порука** мора да утиче на чула (**вид, слух**). **Порука** треба да привуче пажњу и на крају треба да буде коректно интерпретирана. Успешан комуникатор добија **повратне информације**, на основу којих се проверава да ли је прималац разумео поруку.

Свака **порука се састоји** од вербалног дела, визуелне импресије, тона гласа којим је изговорена. Изузетно је важно да ова три елемента буду усклађена, у супротном долази до неповерења и неприхватања оног што чини садржај поруке.

Најчешће препреке које отежавају комуникацију су:

- **пошиљалац поруке** – нема углед, негативна искуства особе која прима поруку са њим, поруке су контрадикторне, давање превелике количине информација одједном итд.;
- **прималац поруке** – својим нивоом слушања, оптерећеност предрасудама, ставовима, незаинтересованост, постојање умора, ограничености капацитета за схватање и меморисање;
- **комуникацијски канали** – канал не би требало да се прекида и наставља.

Веома важна компонента комуникације је активно слушање.

Како добро слушати? (активно слушање)

- одлучити да слушате, усмерити пажњу на саговорника;
- гледати особу у очи, а слушање пропратити и другим знаковима пажње (климање главом, израз лица итд.);
- постављати питања – боље ћете разумети шта је особа рекла и показати да стварно слушате;
- парафразирати – поновити оно што сте чули својим речима (нпр. Ако сам те добро разумео/ла...);

- › научити да ћутите – то вам може помоћи да размислите о ономе што сте чули или да особа каже нешто за шта јој треба времена;
- › избегавати ометајуће факторе (нпр. гледање у сат, телефонирање и слично, јер тада пажња није усмерена на особу коју слушате);
- › не прекидати – немојте претпостављати да знате шта ваш саговорник жели да каже.

1. Врсте комуникације

Постоје две врсте комуникације:

1. вербална (усмена) комуникација
2. невербална комуникација

Вербална (усмена) комуникација се заснива, не само на значењу речи, већ и на разумљивости говора, јасноће логичког тока мисли, висине гласа и информације.

Како говорити?

- › јасно
- › раздвојити чињенице од мишљења
- › усредсредите се на једну ствар у одређеном времену
- › прилагодите свој начин изражавања могућностима слушаоца
- › вербалну комуникацију нека адекватно прате и невербални знаци комуникације
- › будите подржавајући
- › поновите поруку
- › проверите ефекте које је порука оставила.

Невербална комуникација подразумева преношење информација без речи, употребом сигнала, намерно или спонтано. Ова комуникација се најчешће одвија несвесно, те се зато њоме тешко управља, а назива се још и говор тела.

Невербални сигнали су спољашње манифестације које показују како особа жели да је виде они којима се обраћа (нпр. начин одевања, статусни симболи и др.):

- › мимика, гестикација, позиција тела, карактеристике гласа, физичка појава, начин хода, климање главом итд.

2. Стилoви комуникације

Постоје четири стила комуникације:

1. **АГРЕСИВНА** – комуникација уз оптуживање, наређивање, прекидање саговорника и непризнавање грешака;
2. **ПАСИВНА** – комуникација уз избегавање конфликта по сваку цену и задовољење другог без поштовања сопствених жеља и потреба, брзо признавање грешака и повлачење;
3. **ПАСИВНО-АГРЕСИВНА** – комуникација уз сарказам, оптуживање других, без аутентичних осећања;
4. **АСЕРТИВНА КОМУНИКАЦИЈА** је најпожељнија комуникација и представља изражавање сопствених мисли, осећања и уверења, без потребе за доминацијом, без понижавања или деградирања другог. Асертивна особа поштује мишљења и ставове других, али не мора нужно да се слаже са њима.

- › Описујете понашање, а не особу;
- › Саопштавате чињенице, а не процену;
- › Изразите директно захтев и очекивања;
- › Питајте саговорника за мишљење;
- › Сачекајте одговор;
- › Захвалите се;
- › Изразите своје мишљење, осећања и потребе;
- › Једнаке позиције;
- › Смирен и самоуверен;
- › Поштујте и себе и друге.

Једна од најважнијих комуникацијских вештина приликом обављања послова из делокруга полицијских активности је вештина обављања информативног разговора са сведоцима, жртвама кривичних дела, а нарочито са осумњиченима. Модел, на који је направљен осврт током реализације овог пројекта, познат је као „ПИС“ (енгл. PEACE – В. Шебек). Овај модел је дизајниран за обављање информативних разговора у свакој ситуацији и са било којим типом испитаника, што га чини универзалним и свакако корисним у раду полицијских службеника, нарочито оних који су ангажовани на истраживању кривичних дела.

Информативни разговор је једна од примарних полицијских делатности чији је циљ добијање информација од сведока, жртава и осумњичених лица, па стога има велику улогу и значај током полицијских истрага. Свакако, разговори ће се разликовати по сврси, обиму и садржају, али сви они имају исти циљ – да се прикупе тачне и поуздане информације.

IV АДОЛЕСЦЕНЦИЈА И ФАКТОРИ РИЗИКА ЗА ЗЛОУПОТРЕБУ ДРОГА

„Бити нормалан у време адолесценције само по себи није нормално.“

Ана Фројд (Anna Freud)

1. Адолесценција и пубертет

Адолесценција је једна од најтурбулентнијих животних фаза у развоју човека. То раздобље живота између детињства и одраслог доба траје 8 до 10 година, почиње пубертетом, а завршава престанком раста и развоја око 20. године живота. У том раздобљу живота стиче се физичка, психичка, социјална и емоционална зрелост. Најбурније раздобље адолесценције је између 14. и 17. године.

У адолесценцији се догађају најлепши тренуци стицања самосталности, али и честа експериментисања са ПАС (психоактивне супстанце), јер у жељи да брзо постану одрасли, адолесценти ће испробати све изазове. Пубертет је део адолесценције обележен развојним процесима који резултирају полном и репродуктивном зрелошћу.

Четири карактеристике пубертета:

- › интензивни физички раст и развој
- › сексуална идентификација
- › налажење сопственог идентитета
- › ослобађање од ауторитета родитеља

Важно је поштовати потребе адолесцента за:

1. **одвајањем**
2. **индивидуалношћу**
3. **аутономијом**
4. **приватношћу**

С обзиром на то да се пубертет временски поклапа с адолесценцијом, тешко их је поделити. У адолесценцији су присутне честе промене расположења, отпор према сваком ауторитету, критичност и стална борба за самосталност. Деца постају одрасле особе и хаос не влада само у њиховим осећањима, већ долази и до бурних физичких промена. Они одједном израсту у висину или добију у телесној маси, постану агресивни, а онда су опет потпуно одсутни или уздишу до небеса, а већ тренутак после тога неописива туга. Адолесценција је време када се јављају психијатријски поремећаји, као нпр. депресија и други поремећаји, који повећавају ризик од суицида. Поремећаји исхране, нпр. анорексија и булимија су посебно чести у том добу.

2. Адолесценција и дрога

У адолесценцији је честа и злоупотреба дрога (психоактивних контролисаних супстанци - ПКС). На злоупотребу дрога могу да утичу породица, актуелни друштвени транзициони процеси, висок степен незапослености, егзистенцијална несигурност, неизвесност и бесперспективност, високо вредновање хедонистичких и материјалних вредности које се стављају испред духовних вредности, негативно промењени системи вредности и моралне норме, пораст незадовољства, нерасположења, неуротске тегобе и хемијски модел решавања криза (алкохол, седативи и др.).

2.1. ФАКТОРИ РИЗИКА ЗА ЗЛОУПОТРЕБУ ДРОГА

Постоји низ фактора ризика за злоупотребу дрога, а неки од њих су:

- мултигенерацијска хемијска зависност (традиција или трансгенерацијски образац)
- страх од одвајања (сепарациони страх)
- теме о смрти и губицима су чешће
- процес жаловања (туговања) неразрешен
- културолошке разлике између родитеља и деце
- неговање хедонистичких вредности

2.1.1. ВИСОКОРИЗИЧНИ ПОРОДИЧНИ СИСТЕМИ

- Родитељи који имају проблем са алкохолом или су корисници дрога (до 80%);
- Родитељи који имају различите менталне сметње и родитељи са антисоцијалним поремећајем личности (родитељи укључени у криминалне активности);
- Деца која живе у окружењу или комшилуку са високим криминалитетом и у екстремном сиромаштву;
- Физички и сексуално злоупотребљавана или злостављена деца;
- Деца избеглице, расељена деца и деца емиграната која су искусила стрес акултурације и у трајном су конфликту са својим родитељима.

2.1.2. ОСТАЛИ ПОРОДИЧНИ ФАКТОРИ РИЗИКА

- › Недовољне вештине социјализације, као и недовољно промовисање позитивних моралних вредности;
- › Екстремни, неефикасни и неконзистентни приступи у дисциплиновању (било екстремно оштра или екстремно попустљива дисциплина);
- › Екстремна стања родитељске контроле (смањена или превелика контрола);
- › Нереална очекивања за развојни ниво детета;
- › непоштовање индивидуалних разлика и потреба;
- › Породична изолација, недостатак проширене породичне мреже за подршку и породично-социјална неразвијеност.

ЗЛОУПОТРЕБА ДРОГА ЈЕ ПОРОДИЧНА ДРАМА И ОБЕЛЕЖАВА ЈЕ НЕИЗВЕСНОСТ. Састављена је од: насиља, крађа, притварања/затвора, интензивних емоционалних пражњења, периода очајне жеље и могуће смрти од предозирања.

Породице у којима постоји злоупотреба дрога убрајају се у најсложеније дисфункционалне породице у којима су дисфункционални образци вишеструки и постоје на више породичних нивоа.

2.2. КАКО ПРЕБРОДИТИ ОВО РАЗДОБЉЕ

- › **Едукујте се. Информишите своје дете, али и себе...**
- › **Ставите родитељство на прво место. Није увек лако.**

Породица са адолесцентом јесте најдраматичнија, најбурнија животна фаза породице, тзв. "породични земљотрес", али ипак само животна фаза породице.

Важно је да школски полицајци имају у виду све ове тешкоће кроз које деца и млади пролазе, јер им то свакако даје бољу перспективу особа са којима раде, како младих, тако и њихових родитеља и може им помоћи да боље разумеју и поступају. Свакако да у школама постоје тимови који ће се стручно и професионално бавити младима, али не тако ретко, деца и млади воле да разговарају са школским полицајцима и они им буду понекад једине особе од поверења. Кроз разна искуства у раду са школским полицајцима и младима видели смо да је веома важна сензибилисаност и разумевање младих од стране полицајаца и то повећава њихово самопоуздање, стручност и професионалност.

V САРАДЊА ШКОЛЕ И ПОЛИЦИЈЕ У ЗАШТИТИ ДЕЦЕ И УЧЕНИКА

Досадашња сарадња Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Министарства унутрашњих послова се огледа кроз:

- пројекат „Школски полицајац“ заједничку евалуацију програма и дефинисање препорука за његово унапређивање и обуку школских полицајаца у вези са применом Општег и посебних протокола у заштити деце од насиља, злостављања и занемаривања;
- интерактивна предавања „Превентивна делатност код школске деце и младих“ (сви разреди ОШ и СШ на позив школе);
- програм „Школа без насиља – ка безбедном и подстицајном окружењу за децу“;
- превентивну акцију „Дрога је нула живот је један!“ (IV и VII разред ОШ и ученике СШ);
- програм „Безбедно детињство развој безбедносне културе младих“ (V разред);
- програм „Основи безбедности деце“ (I, IV, VI разред) који се спроводи од 2017. године;
- пројекат „Матура“;
- пројекат „Оснаживање представника младих и полиције у области превенције;
- малолетничког криминала“;
- Међуминистарско оперативно тело за заштиту деце од насиља;
- Радну групу Владе РС за превенцију и сузбијање насиља у школама;
- Комисију за борбу против наркоманије у школама и формирање тимова за превенцију наркоманије;
- сарадњу у оквиру различитих радних група (заштита од трговине људима, насилни екстремизам, превенција злоупотребе психоактивних контролисаних супстанци, насиље у породици и др.).

1. Заштита од насиља у установама образовања и васпитања

Заштита од насиља у установама образовања и васпитања укључује:

Превенцију

- Анализа физичког окружења - физичка безбедност (дежурство, видео-надзор и др.)
- Годишњи план заштите од насиља (планиране превентивне активности на нивоу целе установе у виду радионица, трибина, предавања, посебних програма превенције и др.)

Превенција подразумева да се прво/паралелно ради са одраслима (родитељи, запослени). Примењују се континуиране, различите технике рада са ученицима, родитељима и запосленима (стручно усавршавање запослених).

У превентивне активности установа може да укључи и друге институције и сараднике.

Школски полицајац може да се укључи и у превентивне активности (представљање рада школског полицајца, едукација/информисање наставника, запослених, родитеља итд.).

Интервенцију

Процедуре поступања када постоји сумња на насиље или сазнање о насиљу.

Дефинише се: Ко је све одговоран? Ко се укључује? Како поступа?

Циљ разврставања вршачког насиља, злостављања и занемаривања по нивоима је обезбеђивање уједначеног поступања (интервенисања) установа у ситуацијама насиља и злостављања када су актери деца, односно ученици (**ученик–ученик, ученик–дете**). Исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују по интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима. **Процена нивоа насиља се доноси на основу анализе интензитета, степена ризика, трајања и учесталости понашања, последица, броја учесника, узраста и карактеристика развојног периода детета, односно ученика.**

- Први ниво - поступа одељенски старшина и укључује родитеље и одељенску заједницу.
- Други ниво - укључује се тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.
- Трећи ниво - тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања укључује спољашњу заштитну мрежу: школа, полиција, здравство, центри за социјални рад.

На трећем нивоу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Када су извршиоци насиља ученици старости до 14 година према којима се не може поднети прекршајна или кривична пријава, нити покренути прекршајни и кривични поступак, на овом узрасту се искључиво примењују мере из надлежности образовно-васпитног система, здравственог система и система социјалне заштите.

Разврставање насиља по нивоима постоји само код вршњачког насиља.

Установа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да запослени трпи насиље од стране ученика, родитеља или трећег лица у установи или за време организовања активности установе.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да одмах обавести родитеља и центар за социјални рад, да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са законом, а ако постоје елементи кривичног дела или прекршаја, да пријаву поднесе надлежном јавном тужилаштву односно прекршајном суду.

Када је родитељ или треће лице починилац насиља према запосленом директор је дужан да одмах обавести јавног тужиоца и полицију.

Сарадња школског полицајца и тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Директор установе обавештава школског полицајца о насиљу трећег нивоа, као и насиљу које је извршила одрасла особа.

Школски полицајац по потреби може да присуствује раду тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у превентивном и интервентном поступању тима.

Тим сваке године израђује Годишњи програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и Програм спречавања дискриминације. Школски полицајац може да учествује у планирању и реализацији различитих превентивних активности.

Када тим поступа у посебно осетљивим ситуацијама насиља трећег нивоа може да укључи школског полицајца као свог сарадника у току свог рада.

1.1. НАЦИОНАЛНА ПЛАТФОРМА „ЧУВАМ ТЕ“

Влада Републике Србије уз подршку Канцеларије за информационе технологије и електронску управу покренула је пројекат за успостављање националне платформе за превенцију и сузбијање насиља у школама под називом „Чувам те“. Платформа на једном месту интегрише све потребне аспекте темељне превенције и алате за сузбијање насиља у школама.

Национална платформа има за циљ координацију и јачање интерсекторске сарадње свих надлежних институција у борби против насиља. Поред вршњачког насиља које је у фокусу ове платформе, она представља и алат који ће нам помоћи у борби против насиља према свим запосленима у установама образовања и васпитања широм Србије.

На националној платформи „Чувам те“ налазе се и сегменти које се односе на информисање и едукацију.

У оквиру сегмента информисања могу се пронаћи информације о облицима насиља, препознавању и поступању у случајевима насиља, злостављања и занемаривања у складу са званичним процедурама надлежних ресора.

Такође, овде ће се континуирано објављивати едукативни материјали из области превенције и заштите од насиља.

Посебно важан сегмент који се налази на платформи јесу онлајн обуке.

У поступку израде је и апликација за пријављивање насиља путем које ће се пријаве насиља електронским путем достављати надлежним институцијама на поступања и пратити њихов даљи ток и решавање.

Партнери на пројекту су Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство за бригу о породици и демографију, Министарство унутрашњих послова, Министарство правде, Министарство здравља, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство омладине и спорта, Удружење „Друг није мета“, Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Национална дечија линија и Кампстер.

Када је установа у обавези да обавести полицију?

- › Када се сумња да насилни догађај има елементе кривичног дела или прекршаја;
- › Када је родитељ или треће лице починилац насиља према запосленом у установи;
- › Сумња/сазнање о насиљу у породици, занемаривању и злостављању детета;
- › Насиље одраслог над учеником;
- › Вршњачко насиље трећег нивоа за ученике старије од 14 година;
- › Када је потребно уклонити непримерени садржај са интернета који укључује ученике;
- › Уколико је ученик старији од 14 година починио насиље према запосленом;
- › Сумња/сазнање о активностима у вези са насилним екстремизмом;
- › Сумња /сазнање/укљученост у било који облик трговине људима;
- › Сумња/сазнање о насиљу које се догодило ван установе, а у које су укључени ученици, у зависности од узраста, врсте и нивоа насиља;
- › Ситуација сумње на поседовање ПАС, коришћења ПАС у школском простору, проналажење ПАС у просторијама установе /претрес ученика не могу да обављају запослени у школи/.

2. Препоруке за рад школских полицајаца

- › Упознати директора, стручне сараднике, наставничко веће и савет родитеља са својим овлашћењима и својом улогом.
- › Упознати се са специфичностима школе у консултацијама са директором и стручним сарадницима.
- › Школски полицајац није члан школског тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, али може обављати консултације са тимом и на тај начин по потреби може учествовати у његовом раду као представник спољашње заштитне мреже. Школски полицајац не процењује ниво насиља, то је надлежност школског тима.
- › Не излазити ван оквира својих овлашћења и улоге; школски полицајац није ту да дисциплинује ученике нити да замени ауторитет наставника.
- › Уколико реализујете различите превентивне програме, важно је да се пре рада са одељењем преко одељенског старешине упознате са специфичностима одељења; инсистирати да на часу буду присутне одељенске старешине као подршка вама.

VI ВРСТЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПОЈНИХ ДРОГА, ТРЕНДОВИ, ПРЕПОЗНАВАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ ПОЛИЦИЈЕ У СИТУАЦИЈАМА ЗЛОУПОТРЕБЕ ДРОГЕ

1. Појам дрога

Дрога је психоактивна супстанца.

Према дефиницији Светске здравствене организације (СЗО) психоактивна супстанца је свака супстанца која унета у организам може да модификује једну или више функција (психичке и/или физичке).

Болест зависности од дрога се назива наркоманија.

Светска здравствена организација је дефинисала наркоманију као стање периодичне или хроничне интоксикације изазвано поновљеним уношењем дроге.

Листа опојних дрога које имају психоактивне ефекте утврђена је међународним конвенцијама на предлог Светске здравствене организације.

1.1. ФАРМАКОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА

Да би полицајци могли да установе да ли особа конзумира дрогу, потребно је да буду оспособљени да препознају о којој се врсти дроге ради и упознати са основном фармаколошком класификацијом да би боље разумели ефекте које производи одређена категорија.

Иако реакција на одређену врсту дроге зависи од физичких и менталних карактеристика особе и других фактора као што је квалитет и количина дроге, постоје неки заједнички ефекти које производи свака одређена категорија дрога.

КЛАСИФИКАЦИЈА	ДРОГЕ	СПОЉНИ ЗНАЦИ ПРЕПОЗНАВАЊА (НЕСИГУРНИ ЗНАЦИ)	ШТЕТНИ ЕФЕКТИ
ДЕПРЕСОРИ 	-ХЕРОИН -ОПИЈУМ -КОДЕИН -МОРФИЈУМ -МЕТАДОН -ОДРЕЂЕНИ ЛЕКОВИ	- психомоторна успореност - поспаност - осећај смирености - конфузија - дезоријентација у времену и простору - отежан говор - успорен рад срца - успорено дисање	- оштећење мозга - поремећај памћења - престанак дисања - самоубилачке тенденције - смрт
СТИМУЛАНСИ 	-КОКАИН -АМФЕТАМИНИ -ЕКСТАЗИ -КАНАБИНОИДИ	- повећање психомоторне активности - осећај повећане снаге, среће и самопоуздања - еуфорија - убрзан рад срца - убрзано дисање - одсуство страха - агресивност - психотичне реакције	- оштећење мозга - несаница - депресија - параноја - самоубилачке тенденције - топлотни удар - престанак дисања - престанак рада срца
ХАЛУЦИНОГЕНИ 	-ЛСД -МЕСКАЛИН -ПСИЛОЦИБИН	- халуцинације - конфузија - дезорјентисаност у времену и простору - промена телесне шеме	- оштећење мозга - психозе - депресија - мучнина и повраћање - главобоље - самоубилачке тенденције

1.2. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

У Кривичном законнику Републике Србије кривична дела везана за дроге спадају у групу кривичних дела против здравља и људи и то су:

Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога

Члан 246

(1) Ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се затвором од три до дванаест година.

(2) Ко неовлашћено узгаја опијумски мак или психоактивну конопљу или друге биљке из којих се добија опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу, казниће се затвором од две до осам година.

(3) Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране групе, или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година.

(4) Казном из става 3. овог члана казниће се ко продаје, нуди на продају или без накнаде ради даљег стављања у промет даје опојне дроге малолетном лицу, душевно болесном лицу, лицу које је привремено душевно поремећено, лицу које је теже душевно заостало или лицу које се лечи од зависности од опојних дрога, или ко ставља у промет опојну дрогу помешану са супстанцом која може довести до тешког нарушавања здравља, или ко изврши дело из става 1. овог члана у установи образовања и васпитања или у њеној непосредној близини или установи за извршење кривичних санкција или у јавном локалу или на јавној приредби, или ако дело из ст. 1. и 2. овог члана учини службено лице, лекар, социјални радник, свештеник или лице запослено у установи образовања и васпитања, искоришћавањем свог положаја или ко за извршење тог дела користи малолетно лице.

(5) Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором од најмање десет година.

(6) Учинилац дела из ст. 1. до 5. овог члана који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне.

(7) Ко неовлашћено прави, набавља, поседује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од две до осам година.

(8) Опојне дроге и средства за њихову производњу и прераду одузеће се.

Неовлашћено држање опојних дрога

Члан 246а

(1) Ко неовлашћено држи у мањој количини за сопствену употребу супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се новчаном казном или затвором до три године, а може се ослободити од казне.

(2) Ко неовлашћено држи у великој количини супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се затвором од три до десет година.

(3) Учинилац дела из ст. 1. и 2. овог члана који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне.

(4) Ако је учиниоцу кривичног дела из става 2. овог члана изречена казна затвора, та казна не може да се изврши на начин предвиђен у члану 45. став 3. овог законика.

(5) Опојне дроге одузеће се.

Омогућавање уживања опојних дрога

Члан 247

(1) Ко наводи другог на уживање опојне дроге или му даје опојну дрогу да је ужива он или друго лице или стави на располагање просторије ради уживања опојне дроге или на други начин омогућује другом да ужива опојну дрогу, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(2) Ако је дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу, душевно болесном лицу, лицу које је привремено душевно поремећено, лицу које је теже душевно заостало или лицу које се лечи од зависности од опојних дрога, или према више лица, или ко то дело изврши у установи образовања и васпитања или у њеној непосредној близини или установи за извршење кривичних санкција или у јавном локалу или на јавној приредби, или ако то дело учини службено лице, лекар, социјални радник, свештеник или лице запослено у установи образовања и васпитања, искоришћавањем свог положаја, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.

(3) Ако је услед извршења дела из става 1. овог члана наступила смрт неког лица, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.

(4) Опојне дроге одузеће се.

У Закону о психоактивним контролисаним супстанцама прописани су услови за производњу и промет психоактивних контролисаних супстанци, услови и поступак за издавање дозволе за производњу, промет, извоз, увоз и транзит психоактивних контролисаних супстанци, услови за гајење, прераду и промет биљака од којих се могу добити психоактивне контролисане супстанце, примена психоактивних контролисаних супстанци, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања из ове области значајна за заштиту живота и здравља људи.

Списак психоактивних контролисаних супстанци одређен је у Правилнику о утврђивању списка психоактивних контролисаних супстанци.

2. Врсте дрога – основне карактеристике, начини паковања и начини коришћења

2.1. КАНАБИНОИДИ

Канабиноиди су дроге које се добијају од биљке индијске конопље (*Cannabis Sativa*). Главна психоактивна компонента ових дрога је тетрахидроканабинол (енгл. *tetrahydrocannabinol*- THC).

Према нашој законској регулативи, да би се сматрала дрогом марихуана мора да садржи преко 0,3 % тетрахидроканабинола, а тај проценат иде и до 20%.

Од индијске конопље добијају се следеће дроге:

- марихуана (осушена биљка)
- хашиш (смола)
- хашишово уље (течна смола)

2.1.1. МАРИХУАНА

Марихуана је биљна материја зелене, браон или сиве боје и представља мешавину сувих и исецканих цветова и лишћа *Cannabis Sativa*. Марихуана се у жаргону назива трава, вутра, вутрица, ганџа, џиџа, мара, марица, грас, салатица итд.

Марихуана је дрога почетница; и ова дрога изазива психичку зависност, али не и физичку.

Једна од значајнијих подврста марихуане је генетски модификована марихуана, тзв. сканк. Сканк се производи у илегалним лабораторијама у којима се биљке узгајају у вештачким условима, по строгим процедурама. У тим лабораторијама ништа није препуштено случају, од одабира земљишта, процеса наводњавања, прихране биљака, температуре ваздуха у просторији, до сталног излагања вештачким изворима светлости. Тај начин производње може дати и до три бербе годишње, а такође је повећана количина активне супстанце тетрахидроканабинола, која иде и преко 20%, што такође повећава цену сканка на илегалном тржишту.

Паковање

- вакуумирано запакована у облику „цигле“ (веће количине)
- пластичне кесице које се могу херметички затворити
- целофанске кесице
- џоинт (мала, ручно умотана цигарета)
- цигара (већа ручно умотана цигарета)

Начини коришћења и прибор за коришћење марихуане

- удисањем (пушењем) - употребљавајући водену лулу или џоинт
- орално (стављањем у јела као што су супа, салата, колачићи, торте или у чај)

Прибор: цигарет папир (ризла), водене луле често од пластичних чаша и флаша

2.1.2. ХАШИШ

Хашиш је смоласта материја од маслинасто зелене до црне боје. У жаргону се назива хаш, шит, чоколада.

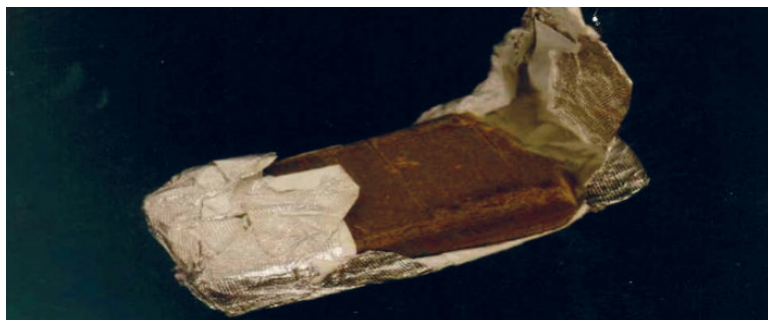
Хашиш је јача и скупља дрога од марихуане, а деловање им је слично.

Паковање

- пластичне кесице које се могу херметички затворити
- целофанске кесице
- пластичне кутије од филма

Хашиш на тржиште долази у тзв. погачама или у таблама које подсећају на смеђи хлеб или на табле чоколаде. Плочнице и понекад куглице су различитих боја и величина.

Начини коришћења и прибор за коришћење

Хашиш се увек пуши, преко цигарета или преко наргиља (водених лула) и захтева следећи прибор: папир за увијање цигарета, дуван, лула, наргиља.

2.1.3. ХАШИШОВО УЉЕ

Уље хашиша се добија цеђењем смоле из канабиса и мешањем са растворима. Уље је браон боје, густа и лепљива течност. Уље хашиша има већу концентрацију тетрахидроканабинола него хашиш.

Паковање

- бочице
- пластичне кутије за филм

Начини коришћења

Уље се утрља на цигарету или се накапа у дуван и пуши кроз лулу или ручно умотану цигарету.

2.2. ХЕРОИН

Чист хероин је у облику белог праха, горког је укуса и тешко се може наћи у оваквом чистом облику. Због присуства примеса, хероин који се може наћи на улици најчешће је прах од прљаво беле до тамно браон боје са благим мирисом сирћета. Да би се повећала количина дроге на тржишту, а тиме и зарада, чистом хероину се додају најразличитије супстанце као што су шећер у праху, разни прашкасти детерџенти, гипс, скроб, млеко у праху).

Хероин се у жаргону назива доп, жуто, жу-жу, хорс, паја, пајдо.

Хероин је депресор централног нервног система и прави јаку психичку и физичку зависност.

Паковање

- ПВЦ кесице
- алуминијумска фолија
- писамца од папира

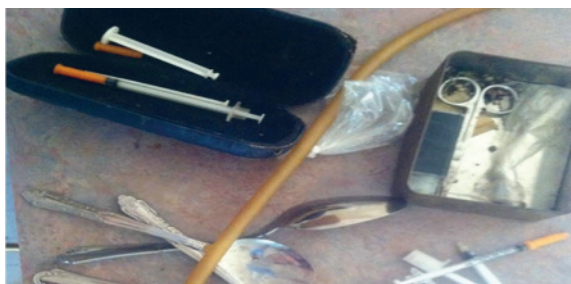

Начини коришћења и прибор за коришћење хероина

- ушмркавањем (снифовањем)
- ињекционим путем (интравенски и интрамускуларно)
- пушењем преко алуминијумске фолије или цигарете (тзв. „хватање змајева“)

Прибор: снифалка-сламчица (често од сокова), уrolана новчаница или неки папир, шприц са иглом, гумено црево или пертла, лимунска киселина за разређивање смесе, вата, кашика или метални чеп са флаше и упаљач за загревање смесе, алуминијумска фолија са остацима од пушења хероина

2.3. КОКАИН

Улични кокаин долази у облику кокаин хидрохлорида, који је бели кристал горког укуса са анестетичким деловањем. Да би се повећала количина дроге на тржишту, а тиме и зарада, чистом кокаину се додају скроб, пудер, шећер, брашно, лактоза, прокаин.

Кокаин се у жаргону назива бело, лобе, кока, кокс, снег, снешко.

Кокаин је стимуланс централног нервног система и прави јаку психичку зависност.

Паковање

- ПВЦ кесице
- алуминијумска фолија
- писамца од папира
- кутије од филма

Начини коришћења и прибор за коришћење кокаина

- ушмркавањем (снифовањем)
- ињекционим путем
- пушењем

Прибор: снифалка (сламчица од сокова, од новчанице или папира, огледалце или равна глатка подлога, жилет или ножић, шприц, игла, кашика, луле, фолија

2.4. АМФЕТАМИНИ

Најчешћи облик амфетамин на улици је амфетамин сулфат, прах од беле до жуте боје, а може бити и у виду громуљица, као и у облику капсула и таблета.

Уобичајено име за амфетамине на улици је „*speed*“ (брзина).

Амфетамин је стимуланс централног нервног система.

Паковање

Прах се пакује у:

- фолије
- кесице
- стаклене флашице
- мале папирне коверте

Пилуле, таблете или капсуле пакују се у:

- пластичне бочице
- кесице
- стаклене флашице
- пластичне кутије од филма
- коверте

Начини коришћења и прибор за коришћење амфетамина ушмркавањем (прах)

- наношењем прстом на језик (прах)
- интравенозним убризгавањем (прах)
- гутањем
- (пилуле, таблете или капсуле)

Прибор : снифаљка, сламчица, уролана новчаница или папир, шприц и игла

2.5. ЕКСТАЗИ (МДМА)

Екстази је најчешће у облику малих таблета са различитим утиснутим знаковима по којима их корисници препознају, а може се наћи и у облику капсула.

Екстази се у жаргону назива ексер, екс, екстаза, бомбона, бонкас, весела таблета, Ева, Адам, љубав итд.

Екстази (енглески израз за занос, екстазу) је синтетичка дрога и спада у психостимулаторе.

Паковање

- стаклене флашице
- мале пластичне кесице
- пластичне кесице које се могу херметички затворити

Начини коришћења

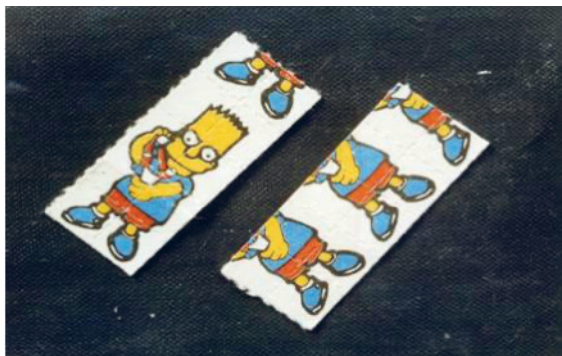
- орално (гутањем)

2.6. ЛСД

ЛСД је најчешће облику упијајућег папира (комадићи танког папира потопљеног у ЛСД), а може се наћи и у облику пилула, таблета или капсула, као бистра течност (безбојна, без мириса и благо горког укуса).

ЛСД се у жаргону назива киселина, кисело, трип, есид, маркице, сличице.

ЛСД је јак халуциноген.

Паковање

- кесице или стаклене флашице
- коверте
- пластичне кесице које се могу херметички затворити

Начини коришћења

- орално (папирић се стави на језик, течност се раствара и апсорбује кроз слузокожу)

2.7. ПСИЛОЦИБИН И МЕСКАЛИН

Одређене врсте печурака садрже халуциногене хемикалије које се зову псилоцибин и псилоцин. Ове печурке се обично зову „магичне печурке”, јер производе халуциногена дејства слична онима које производи ЛСД. Магичне печурке се могу наћи у облику сувих печурака и у природно свежем стању (ређе).

Мескалин је органски халуциноген који се добија из биљке зване пејоти кактус, а може се наћи у облику осушеног кактуса, праха, таблета или капсула.

Паковање

- пластичне кесице (таблете и капсуле)
- кесице које се могу херметички затворити
- бочице

Начини коришћења

Псилоцибин печурке могу се користити на следеће начине:

- једу се осушене
- кувају се заједно са храном
- стављају се у чај

Мескалин се може користити на следеће начине:

- орално (таблете, капсуле и осушени кактус)
- пушењем (осушени кактус)

2.8. СИНТЕТИЧКИ КАНАБИНОИДИ

Синтетички канабиноиди су психоактивна једињења добијена хемијским путем у лабораторији. Када се конзумирају, имитирају ефекте канабиса.

Биљне мешавине са додатком синтетских канабиноида, познате су под брендираним именом „Spice“ (зачин) и „K2“. Ове супстанце у себи садрже суве, фино резане листове, цветове и стабљике егзотичних биљака (мелиса, мента, тимијан) које су најчешће напрсане или натопљене синтетичким канабиноидима.

Ефекти употребе синтетичких канабиноида могу бити много моћнији и опаснији од марихуане.

Паковање

Продају се као соли за купања, освеживачи ваздуха, гнојива, прах у малим врећицама од 1 грам, али и као таблете и капсуле. Упаковане су у шарене и професионално дизајниране пакетиће, тежине 0,3 до 5 грама.

Начини коришћења

- пушењем
- орално

2.9. ЗЛОУПОТРЕБА ЛЕКОВА

Лекови који се најчешће злоупотребљавају су метадон и разне врсте лекова за смирење и против несанице, лекова против болова, лекова за лечење Паркинсонове болести и сл. Метадон је синтетичка супстанца која се производи легално да би симулирала дејство опијата (хероина) на организам.

Метадон се може користити легално само уколико је одобрен од стране медицинског особља, међутим, често се продаје и илегално на улици. Метадон се може наћи у облику: таблета или пилула и у облику течности.

Лекови који се најчешће злоупотребљавају су Диазепам, Лоразепам, Тродон, Трамадол, Бромазепам, Ксанакс, Ксалол, Бенседин, Лексилијум, Флормидал, Бупренорфин, Ривотрил итд. Ови лекови могу бити нарочито опасни када се комбинују са алкохолом или са дрогама. Могу бити у облику таблета или капсула.

Паковање

- оригинално продајно паковање
- бочице
- пластичне кесице које се могу херметички затворити
- кутије за филм

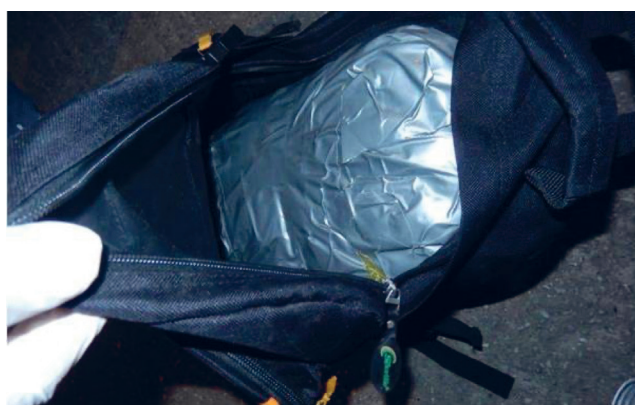
Начини коришћења

- орално
- убризгавањем течности (метадон)

3. Сакривање дрога

3.1. ЛИЧНИ ПРТЉАГ, ПОСУДЕ

- Проверити дно и ивице да ли су лажни
- Унутар паковања шминке, флаша, конзерви, посуда
- Унутар предмета као што су касетофони, камере, портабл компјутери, књиге.

3.2. ТЕЛО

Претреси треба да се врше систематски и одређеним редом. Ако је могуће, почните претрес од главе па све до стопала, тако да будете сигурни да сте проверили сваки део тела.

- › Капа, знојница за главу, коса, перика
- › Проверити крупније комаде накита
- › Оковратник на одевним предметима
- › Шал, кравата, покривач за уши
- › Џепови
- › Грудњаци
- › Појас панталона
- › Каиш
- › Препоне
- › Ноге
- › Унутрашњи горњи део чарапа, ципеле
- › Ћонови
- › Телесне шупљине (уста, желудац, вагинални отвор, ректум)

Приликом вршења претреса, безбедност полицајца треба да буде од највеће важности. Увек носите рукавице током претреса и правите споре покрете да би сте избегли убуд игле или посекотине оштрих предмета.

VII UNODC

VII UNODC је глобални лидер у борби против незаконитих супстанци и интернационалног криминала. UNODC је присутан и активан у свим регионима света кроз локалне и регионалне канцеларије. На основу резултата истраживања која су реализована у Републици Србији тренутна ситуација у вези са злоупотребом наркотика је следећа:

1. Резултати истраживања о употреби психоактивних супстанци

Резултати истраживања о стиловима живота становништва Србије 2018. године доступни су на: <http://www.batut.org.rs/download/StiloviZivotauSrbiji2018.pdf>

Према резултатима овог истраживања, неку илегалну психоактивну супстанцу је током живота користило 9,3% становника узраста од 18 до 64 године (11,5% мушкараца и 7,2% жена) са већом преваленцом међу популацијом узраста 18–34 године (12,5%). Употреба илегалних ПАС у претходних 12 месеци је била мање заступљена и износила је 2,1% међу становницима 18–64 године (2,8% мушкараца и 1,4% жена) и 3,4% међу становницима 18–34 године старости. Најчешће коришћена илегална психоактивна супстанца је канабис (марихуана и хашиш), са преваленцом 8,9% (11,3% мушкараца и 6,7% жена) код популације узраста од 18 до 64 године. Преваленца употребе канабиса у последњих 12 месеци је 2,0% (3,2% међу популацијом 18–34). Према истраживању, употреба других илегалних дрога, изузимајући канабис, је ретка. Мање од два процента популације (1,9%), односно 2,5% популације узраста од 18 до 34 године, током живота је користило неку илегалну дрогу изузимајући канабис, и то 0,5% у претходних 12 месеци (0,6% у узрасту 18–34). Најчешће употребљавана илегална дрога, изузимајући канабис, је екстази који је у току живота конзумирало 1,0% популације (1,5% популације 18–34 године) и 0,4% (0,6% популације 18–34 године) у последњих 12 месеци. Преваленце употреба илегалних дрога у претходних 30 дана су мање од 1%, са изузетком марихуане и/или хашиша које је користило 1,3% становника старости 18–64 године (1,9% мушкараца и 0,7% жена)

Доказано је да коришћење дроге није узроковано недостатком информација.

Имајући у виду да превентивни програми и интервенције поред пружања информација морају садржати и компоненте које развијају протективе вештине и утичу адекватно на ризичне факторе, навешћемо пар примера како бисте се ближе информисали о правилној оријентацији када разматрате овакве програме:

Примери добре праксе из Србије: нпр: Програм оснаживања породица 10-14 година (ПОП 10-14)

Програми вештине родитељства подржавају родитеље у томе да улогу родитељства спроводе на што функционалнији и веома једноставан начин. Нежни и топли стил подизања деце, где родитељи постављају правила прихватљивог понашања, пажљиво прате слободно време и обрасце понашања деце, помажу у стицању вештина за доношење одлука, те тиме постају узор својој деци - показао се као један од најмоћнијих заштитних фактора у спречавању злоупотребе дрога и другог ризичног понашања. Ови програми су креирани за

родитеље чија се деца налазе у фази ране адолесценције (10-14 година). Овај програм траје 7 недеља у континуитету и посебно обрађује дечије, родитељске и породичне сесије као засебне целине.

Услед све распрострањеније појаве коришћења психоактивних супстанци, повећан је и број различитих програма превенције злоупотребе ПАС, који прецизно одговарају потребама различитих старосних група, а такође су прилагођени окружењу у којем се спроводе (породично окружење, локална заједница, школски систем). Ови програми укључују едукацију којом се развијају здрави стилови живота, вештине адолесцената да се одупру вршњачким притисцима, конструктивно решавају сукобе и квалитетно и информисано доносе одлуке. Најчешће се баве универзалном превенцијом, односно усмерени су на широку популацију (без обзира на ниво ризика од злоупотребе дрога).

Карактеристике програма повезане са позитивним исходима превенције

- Побољшање породичног везивања, односно везе између родитеља и деце;
- Подршка родитељима да преузму активнију улогу у животима своје деце, нпр. праћење њихових активности и пријатељстава, укљученост у њихово учење и образовање;
- Подршка родитељима да обезбеде позитивну и развојно одговарајућу дисциплину;
- Подршка родитељима да постану узори својој деци.

Поред наведених, и следеће карактеристике могу бити повезане са позитивним исходима превенције:

- Реализација низа сесија (често око 10 сесија, више у случају рада са родитељима из маргинализованих или угрожених заједница или у контексту програма лечења, када један или оба родитеља пате од поремећаја злоупотребе опојних средстава);
- Типично укључивање активности за родитеље, децу и целу породицу;
- Организација и спровођење програма од стране едукованог кадра;
- Програми прилагођени узрасној популацији са којом се планира рад и окружењу у којем се програм спроводи.

Карактеристике програма повезане са негативним исходима или без исхода превенције

- Подривање ауторитета родитеља;
- Коришћење само усменог предавања као средства превенције;
- Пружање само информација родитељима о дрогама, тако да они могу да причају о томе са децом;
- Коришћење техника застрашивања;
- Усмереност искључиво на дете;
- Рад са слабо обученим особљем.

2. Медији и превенција

Да ли медијске кампање могу да смање употребу наркотика?

Карактеристике успешних медијских кампања

- › Увек су базиране на основаним теоријама убеђивања;
- › Обично користе суптилне поруке, не екстремне претње или директно упућене поруке;
- › Често се усмеравају ка родитељима или су повезане са родитељском супервизијом;
- › Понекад су дизајниране да едукују родитеље о штетности употребе ПАС;
- › Понекад обухватају више институција, укључујући школе и локалну заједницу.

Зашто медијске кампање у већини случајева немају позитиван ефекат?

- › Нису засноване на научним доказима, већ на „разумним идејама“ о томе шта рећи и како рећи;
- › Очигледно манипулативне;
- › Користе технике плашења, користећи нереалистичне претње које се лако могу научно оборити;
- › Нису усмерене на посебно циљану популацију.

VIII САВЕТИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА СА ДЕЦОМ И МЛАДИМА

1. Предлог тема за рад са родитељима

1. Значај породице у периоду адолесценције (уз осврт на ризик од злоупотребе психоактивних супстанци). На пример: специфичности породице са адолесцентом, ризици, опасности по младе у овом периоду, позитивне стране породичног окружења.
2. Улога родитеља у периоду ране и средње адолесценције (уз осврт на ризик од злоупотребе ПАС). На пример: о родитељству, појму ауторитета, правима, обавезама и одговорностима родитеља, посебно у периоду адолесценције.
3. Каква породична структура помаже успешнијем развоју наше деце? (породичне улоге, односи, хијерархија, права, обавезе и дужности родитеља)
4. Решавање проблема у породици кроз однос искрености, поверења и подршке (начин отварања проблема, начин вођења разговора, појам подршке и указивања поверења).
5. Принцип позитивног поткрепљења у васпитању (опис приступа без потцењивања, подсмевања, непотребног и недоследног кажњавања).
6. Ангажовање родитеља у осмишљавању креативних активности и алтернативних начина превазилажења тешкоћа код младих („циљани“ разговори у којима родитељи са младима траже опције за испољавање креативних активности, тумачење и решавање свакодневних проблема).
7. Побољшање информисаности родитеља о свим аспектима живота младих (дискусија о томе колико родитељи заиста знају како њихови млади размишљају, да ли познају њихове другове/другарице, момка/девојку; познавање „виртуелног живота“ младих - друштвене мреже, е-медији, и сл.).
8. Шта је родитељски ауторитет, како га постићи, ојачати и унапредити? (тумачење ауторитета као позитивног фактора у развоју младих, ауторитет и пол, примери функционалног ауторитета)
9. На који начин млади у породици виде и доживљавају родитеље? Како да им родитељи буду ближи и да им представљају узор? (сесије које могу бити веома динамичне и интересантне и у којима млади имају могућност отвореног, али контролисаног изношења својих виђења о родитељима; тзв. „Hyde-Park“ сесије)

10. Родитељство у отежаним условима (развод родитеља, самохрани родитељ, губитак једног родитеља, изузетно тешки материјално-социјални услови, и др.; савети, сугестије, правна помоћ).

2. Предлог тема за рад са младима

1. Разлози за узимање алкохола и психоактивних супстанци (ПАС) (настоји се да се у интерактивној сесији дефинишу различити разлози за почетак узимања ПАС, а млади о томе износе своје виђење и сазнања)
2. О психоактивним супстанцама (ПАС) и алкохолу – истине и заблуде (циљано предавање - Нема „лаквих“ дрога. Свако узимање ПАС је ризично, а последице чак и након првог узимања могу бити екстремно опасне, чак и трагичне!)
3. Дроге, алкохол и човек – ко сигурно губи? (тема отвара питања начина на које ПАС показују своја дејства; шта су „очекивања“ од ПАС код оних који их узимају, а шта су медицински доказане ближе и, нарочито, накнадне последице узимања алкохола и ПАС)
4. Дејство дрога и алкохола у адолесценцији (осетљивост организма младих, посебности код дејства ПАС и алкохола, специфичности повезане са овом узрасном категоријом – с обзиром на посебности у начину живота, понашања и размишљања)
5. Шта знамо о могућим последицама узимања алкохола и дрога? (интерактивно сучељавање знања и "незнања")
6. Шта су болести зависности, како може изгледати зависност од ПАС? (Шта је "злоупотреба", а шта зависност? Важно је у овој теми обрадити зависност као појам који има многоструке манифестације и облике, од лакших облика до најдраматичнијих клиничких слика.)
7. Промене код особа које узимају ПАС и/или су зависне (различити аспекти – индивидуални, породични, здравствени, социјални - са посебним освртом на карактеристичне облике породичних и социјалних понашања у зависностима)
8. Шта значи појам „прозелитизам“, и какве везе овај појам има са узимањем ПАС? (појам „нуђења“, „ширења“ и навођења на узимање ПАС и алкохола)
9. Троугао за интензивно размишљање – ја, моје окружење и дроге (окружење – породица и вршњаци)! (Треба покренути интерактивну дискусију и што реалније сагледавање позиције сваке поједине младе особе у односу на поменуте релације.)
10. Због чега НЕ УЗИМАТИ ПАС и алкохол? (сувопарно – „није здраво" - не може бити једини аргумент, ма колико био истинит, који ће бити ослонац у оваквој дискусији са младима; треба што прагматичније објаснити појам здравља и појам болести, као и непосредне последице, посебно у понашању након узимања ПАС и алкохола, које такође указују на то да је питање здравља везано и за појмове нормалног и свесног расуђивања, достојанственог понашања итд.)

11. Како не узимати ПАС и алкохол? (механизми позитивног и адекватног размишљања и понашања које ће оснажити овакву одлуку)
12. Превазилажење и решавање животних ситуација, дилема и тешкоћа без узимања дрога и алкохола (могућности, начини, тактике и стратегије).

3. Начин рада

Основна претпоставка и предуслов за успешне превентивне активности у овом сегменту је специфична мотивисаност едукованих тимова за рад са адолесцентима. Рад са популацијом узраста од 12-18 година захтева да теме морају бити осмишљене и обрађиване на активан, занимљив и изузетно интерактиван начин како би се ова нарочито осетљива популација (посебно када говоримо о обрасцима понашања која су изазовна, ризична, „in“, очекивана у смислу идентификације и „тражења“ себе и свог места у друштву) посебно ангажовала, односно што активније учествовала у овом раду, те тако добила шансу да разуме, а нарочито да прихвати чињенице, што ће превентивни рад са адолесцентима учинити заиста ефикасним.

4. Тестови за проверу и унапређење знања

Текстови који се налазе у овом приручнику део су континуиране обуке полицијских службеника који обављају посао школског полицајца. Обука полицијских службеника обављена је веома успешно. Наставиће се уз ангажовање свих субјеката у креирању што повољнијих услова за обављање послова превенције и заштите младих од психоактивних супстанци.

ТЕСТ ЗА ОБУКУ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА АНГАЖОВАНИХ НА УНАПРЕЂЕЊУ БЕЗБЕДНОСНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА

1. Шта је превенција криминала?

(заокружити један одговор)

- а) спречавање криминала, организовање и деловање полиције прилагођено безбедносним карактеристикама подручја
- б) расветљавање кривичних дела
- в) репресивно и реактивно деловање

2. Значење скраћеница ПКС _____

3. Прикупљање обавештења од малолетника у својству грађанина могу вршити:

(заокружити један одговор)

- а) неуниформисани полицијски службеници
- б) униформисана ОСЛ у присуству родитеља или староца
- в) полицијски службеници који поседују сертификате за поступање према малолетним лицима у присуству родитеља или староца

4. Шта је од наведеног опојна дрога тј. у ком одговору су набројане искључиво опојне дроге?

(заокружити један одговор)

- а) марихуана, кокаин, хероин, парацетамол
- б) амфетамин, марихуана, бензокаин, хашиш
- в) екстази, амфетамин, марихуана, хероин

5. Шта је адолесценција? (заокружити један одговор)

- а) раздобље живота између детињства и одраслог доба
- б) пубертет
- в) пунолетство

6. Вештина вођења информативног разговора се: (заокружити један одговор)

- а) стиче на основу интуиције
- б) учи као интервју са структуром
- в) учи од примера поступања колега

7. Ко може узети узорак урина малолетнику за тестирање на присуство опојне дроге у организму, а да није лекар? (заокружити један одговор)

а) родитељ/старатељ

б) полиција

в) школско особље

8. Шта подразумева рад полиције у заједници? (заокружити један одговор)

а) спровођење оперативних акција са циљем сузбијање насиља и других облика криминала

б) самосталан рад полиције усмерен на решавање безбедносних проблема у заједници

в) сарадња и партнерство полиције са заједницом

9. Употреба средстава принуде према детету: (заокружити један одговор)

а) не примењује се

б) примењује се у случају када дете ватреним оружјем, оруђем или другим опасним предметом угрожава свој живот или живот других лица

в) увек се примењује

5. Корисни линкови и телефони

Републички завод за социјалну заштиту

<http://www.zavodsz.gov.rs/>

Центар за заштиту жртава трговине људима

<http://centarzztlj.rs/>

Специјална болница за болести зависности

<https://www.drajzerova.org.rs/>

Теодора Драјзера 44, Београд, телефон: 011 367 1 429

Институт за ментално здравље – Клиника за болести зависности

<http://www.imh.org.rs/>

Палмотићева 37, Београд, телефони: 011/3307-508, 3307-509

„Чувам те“ - Национална платформа за превенцију насиља у школама

<https://cuvamte.gov.rs/>

